

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10 - dekabr 2021

Ma'qullandi: 15 - dekabr 2021

Chop etildi: 20 - dekabr 2021

KALIT SO'ZLAR

Oxytropis DC,
identifikatsiyasi,
morfologik belgilar,
balandlik zonalari,
taksonomik, provinsiyasi,
mahalliy floralari, tirik
o'simlik, xloroplast
markerlar, gerbariy.

FARG'ONA VODIYSI FLORASIDAGI OXYTROPIS DC.(FABACEAE) TURKUMI TAKSONOMIK TARKIBI

Jalilov Xusanboy Zokirjon o'g'li

Namangan davlat universiteti magistratura (botanika va o'simliklar fiziologiyasi yo'nalishi) 2- bosqich magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.5797509>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada *Oxytropis* DC ning dunyoda nechta va qanday turlari borligi, qayerda kelib chiqqanligi, identifikatsiyasiga asoslanganligi, morfologik belgilari, O'zbekistonda uchrovchi *Oxytropis* DC turkum turlari, Farg'onada balandlik zonalari, ekologik sharoiti, tarqalishiga ko'ra orografik joylar guruhiga bo'linganligi haqida batafsil ma'lumotlar berilgan.

Oxytropis DC ning 310 ga yaqin turi bor. Asosan Sharqiy va Markaziy Osiyoda, shuningdek Yevropa, Afrika va Shimoliy Amerikada tarqalgan. Xitoyda 12 ta *Oxytropis*ning 146 turini qayd etdi. Biroq, Xitoy florasida, noma'lum taksonomik maqomdagi taksonlarni va namuna noto'g'ri identifikatsiyasiga asoslanib, *Oxytropis* ning faqat 133 turini tan oldi. Xitoyda *Oxytropis* asosan Shinjon, Tibet, Qingxay, shimoli -g'arbiy Yunnan, g'arbiy Sichuan, Gansu, Ichki Mo'g'uliston, Shansi, Shansi, Xenan, Xebey, Liaoning, Jilin va Xeyluntszyan provinsiyalarida tarqalgan.

Xitoy keng va xilma -xil topografiya va tuproqli keng hududga ega va bir nechta iqlim zonalari qamrab oladi, ular Xitoy botanika xilma -xilligining boyligiga hissa qo'shadi (Chen va boshq. 2018a). Xubey provinsiyasidagi Shennongjia milliy bog'i-biologik xilma-xillik boyligi bilan dunyoga mashhur tabiiy meros obyekti bo'lib, so'nggi yillarda mintaqadan ko'plab yangi turlar tasvirlangan (Chen va boshq. 2018b; Deng va boshq. 2018). 2016 yilda, ushbu parkda o'tkazilgan keng qamrovli ekspeditsiya paytida, biz morfologik belgilariga ko'ra g'ayrioddiy bo'lgan oksitropis turini topdik. Mahalliy floralari

(Fu 1979; Qian 1990; Yang va boshq. 2009; Li va Liu 2010) va yangi nashr etilgan turlar (Zhu va Ohashi 2000; Zhu va boshqalar 2002; Zhu 2003) bilan maslahatlashgandan so'ng, ayniqsa Park yaqinida (Xubey, Anxui, Jiangxi, Xunan, Guychjou va Chongqing), biz bu hududlarda *Oxytropis* haqida hech qanday ma'lumot topa olmadik. Biroq, qo'shni Xenan provintsiyasida Oksitropisning sakkiz turi qayd etilgan (Ding va Van 1988). Bundan tashqari, eng yaqin geografik aloqaga ega bo'lgan qo'shni Shaansi provintsiyasida Oksitropisning to'qqiz turi va ikkita navi Flora Tsinlingensisda qayd etilgan (Shimoliy - G'arbiy Botanika Instituti, Xitoy Fanlar Akademiyasi 1981).

Yovvoyi tirik o'simliklar, gerbariy namunalari va laboratoriya tadqiqotlari bo'yicha uch yillik kuzatuvlardan so'ng, biz bu mavjudotning morfologik belgilari barqaror ekanligini va bizga ma'lum bo'lgan oxytropisning boshqa turlariga to'g'ri kelmasligini aniqladik. Shunga ko'ra, ichki transkripsiya qilingan ajratgichlar (ITS) va ikkita xloroplast markerlariga asoslangan molekulyar filogenetik tahlil bilan birgalikda biz bu mavjudot haqiqatan ham fan uchun yangi tur ekanligini aniqladik va shuning uchun biz uni quyida tasvirladik. *O. shennongjiaensis* DG sifatida Chjan, J.T. Chen, T. Deng va H. Sun, sp. nov. Oksitropis birinchi marta Markaziy Xitoy tog'larida (Xubey provintsiyasi) kashf etilganligi sababli, bu yangi tur jinslarning kelib chiqishi, tarqalishi va hozirgi geografik tarqalishini yanada o'rganish uchun ayniqsa qimmatlidir

O'zbekistonda uchrovchi *Oxytropis* DC turkum turlarini tog'li rayonlarda: g'arbiy Tyan`-Shan` tog'lariga kiruvchi Ugom, Piskom, Qorjontov, Chotqol, Qurama,

Pomir-Oloy tog'larining bir qismi hisoblangan Nurota, Tukiston, Zarafshon, Ko'hitang, Bobotog' va Hisor tizmalarining ma'lum qismlarida uchraydi Uchrash balandliklari asosan tog'larning o'rtasidan yuqori qismigacha bo'lgan joylariga to'g'ri keladi.

Farg'ona viloyatining shimoliy qismini Qo'shtepa massivi va Yozyovon dashti egallagan. Janubidan Oloy tizmasidan oqib tushadigan daryolarning yoyilmalari bilan o'ralgan. Janubida adirlar Oloy tizmasining tog' oldilari bilan almashinib turadi. Yuqori seysmik zona hisoblanadi. Vodiyning G'arbida esadigan kuchli «Qo'qon shamoli» iqlimga salbiy ta'sir etadi. Shamolning tezligi sekundiga ba'zan 35 — 40 m ga etadi. Janubi sharqida yoz oyida yarimsel esadi. Iqlimga g'arbda 100 mm dan sharqiy qismida 170 mm gacha tog' yonbag'irlarida 270 mm gacha yog'in tushadi asosan bahorda yog'adi. Vegetatsiya davri 210 — 220 kun.

Iqlimga xos omillar kenglik yoki uzoqlik bo'yicha o'zgarib qolmasdan, balandliklar bo'yicha ham zonalarga bo'linadi. Buni biz yaylov zonasiga ko'tarilgan sari yillik haroratlar yig'indisining pasayishi, yog'inlarning ortishi, vegetatsiya davri kech boshlanib erta tugashi kabi faktorlarda ko'rinadi.

Farg'onada balandlik zonalari asosiy to'rtta: cho'l, adir, tog' va yaylov qismlarga ajratiladi. Bu turkum vakillari ko'pyillik o'simlik hisoblanib ekologik sharoiti va rel'yef tuzilishiga ko'ra tog' va adirlarning har-xil qismlarida tarqalgan. Tarqalishini 9 ta orografik joylar guruhiga bo'lingan.

- Tekisliklar, tog', etaklari, pasttog', o'rtatog'

- Tog' etaklari, pasttog', o'rtatog', yuqoritog'
- Pasttog', o'rtatog'
- Yuqoritog'
- Tog' etaklari, pasttog', o'rtatog'
- Tog' etaklari, o'rtatog'
- Pasttog', o'rtatog', yuqoritog'
- O'rtatog', yuroqritog'

O'zbekistonda tarqalgan *Oxytropis DC* turkum turlarining katta qismi tog'larning o'rta qismidan yuqori qismigacha bo'lgan joylarida, ya'ni tog' va yaylov mintaqasida uchraydi. Qolgan qismi adir mintaqasi: tog' etaklari, tog' yaqinidagi adirlar, daryo va ko'llarning o'zanlari atroflarida uchraydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Chen JT, Zhong J, Shi XJ, Zhang QX, Sun M (2018a) *Chrysanthemum yantaiense*, a rare new species of the Asteraceae from China. *Phytotaxa* 374(1): 92–96. <https://doi.org/10.11646/phytotaxa.374.1.9>
2. Chen YS, Deng T, Zhou Z, Sun H (2018b) Is the east Asian flora ancient or not? *National Science Review* 5(6): 142–154. <https://doi.org/10.1093/nsr/nwx156>
3. Введенский А.И., Определитель растений Средней Азии., том VII, 1983, с. 323-368
4. Введенский А.И., Флора Узбекистана, том III, 1955, с. 686-715
5. Комаров В.Л., Флора СССР, том XIII, 1948.
6. Закиров Қ.З., Флора и растительность бассейна реки зеравшан., Тошкент 1955 й.